

PHEGEA

driemaandelijks tijdschrift van de

VLAAMSE VERENIGING VOOR ENTOMOLOGIE

Afgiftekantoor Antwerpen X

ISSN 0771-5277

Redactie: Dr. J.-P. Borie (Compiègne, France), T. Garrevoet (Antwerpen), B. Goater (Chandlers Ford, England), Dr. K. Maes (Gent), Dr. K. Martens (Brussel), A. Olivier (Antwerpen), H. van Oorschot (Amsterdam), D. van der Poorten (Antwerpen), W.O. De Prins (Antwerpen).
Redactie-adres : W.O. De Prins, Diksmuidelaan 176, B-2600 Antwerpen (Belgium).

Uitgegeven met steun van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Dienst Onderwijs

Jaargang 24, nummer 2

1 juni 1996

Trekvlinders in 1995, twaalfde jaarverslag (Lepidoptera)

Bart Vanholder

Résumé. Lépidoptères migrants en 1995 (douzième rapport) (Lepidoptera)

Rapport sur les migrants observés en Belgique en 1995. Au lieu du résumé classique, nous donnons un tableau avec l'information sur les migrants par décade.

Abstract. Migrant Lepidoptera in 1995, twelfth annual report (Lepidoptera)

Report on migrants observed in Belgium in 1995. Instead of the usual summary a table with all information on Belgian migrants and vagrants per decade is given.

Key words: Migrating Lepidoptera - Belgium.

Vanholder, B.: Droeskouter 33, B-9450 Haaltert. e-mail: bvholder@innet.be

Inleiding

In totaal leverden 92 vaste medewerkers lijsten in met de gegevens van 162 verschillende personen, 42 personen hiervan waren occasionele medewerkers. Er dienden zich 62 nieuwelingen aan. De meeste nieuwkomers situeerden zich in twee regio's die zich op gebied van dagvlinderwaarnemingen organiseerden in werkgroepen. Beide staan onder leiding van trouwe medewerkers; M. Van Opstaele coördineert de Aalterse regionale vlinderwerkgroep "Quercus", de andere werkgroep is gesitueerd in Zeeuws-Vlaanderen en staat onder leiding van J. De Bakker. Hoewel we de zomer van 1994 niet konden evenaren, werd 1995 toch een redelijk gunstig migratiejaar. De weersituatie deed dikwijls aan deze van 1976 denken. Sinds vorig werkjaar zijn we ook actief op het Internet. Dit leverde naast enkele nieuwe medewerkers voor 1996, eveneens goede buitenlandse contacten op in Zweden, Denemarken, Finland en Engeland. Zeeuwsvlaamse en Noordfranse waarnemingen zijn ook dit jaar weer in het verslag verwerkt.

Klimatologisch overzicht van 1995

Het voorbije meteorologisch jaar was het vierde warmste van de eeuw. Dit had natuurlijk onmiddellijke gevolgen voor het waarnemen van migranten.

De winter was uitzonderlijk zacht. Het ging om de vierde zachtste winter sinds het begin van de metingen te Ukkel in 1833. Bovendien was er geen enkele serieuze vorstperiode te bespeuren: koudste temperatuur -5,2°C! Zachte temperaturen betekenen gunstig weer voor de overwintering van soorten die zich in ons land op het noordelijkst van hun areaal

bevinden. Interessant, vooral omdat deze winter volgde op ons beste trekvlinderjaar met enorm veel soorten die nog talrijk aanwezig waren in november en zelfs december 1994. Het resultaat viel wel enorm tegen. Alleen een paar overwinterende atalanta's werden tijdens januari en februari gemeld. Enkel de meldingen van *M. stellatarum* op 23 en 24 maart kan men ook tot de overwinteraars rekenen. De oorzaak van het ontbreken van overwinteraars moet elders gezocht worden: zacht weer gaat tijdens het winterseizoen meestal gepaard met overvloedige neerslag. Zo was 1995 de natste winter ooit opgemeten te Ukkel. Het vorige record werd gewoonweg verpletterd. Hoeveel gewone inheemse soorten, vooral diegene waarvan de poppen zich 's winters in de grond bevinden, zijn door deze vochtigheid niet omgekomen en waren dus tijdens de zomer veel minder frequent dan gewoonlijk?

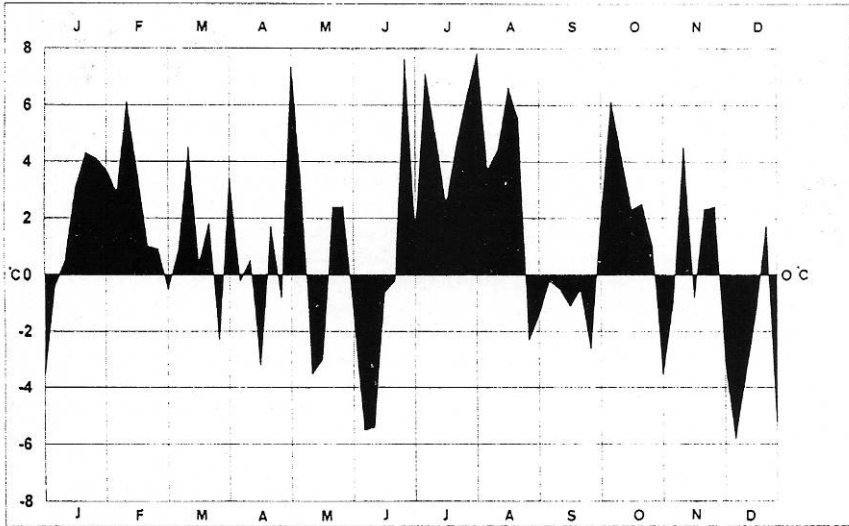
De lente was normaal. Rond 11 maart kregen we een eerste periode met zacht weer. Op die datum werd de eerste *M. confusa* genoteerd. April was uitzonderlijk somber met als enige uitzondering hierop de 25 en 26ste. Het is dan ook geen toeval dat tijdens deze twee dagen de eerste *V. cardui* en *A. gamma* werden gemeld. Het hele lenteseizoen door waren er nauwelijks perioden met overheersende zuidenwinden van tropische oorsprong. De eerste dagen van mei vormden hierop een uitzondering met bijna tropische temperaturen. Het was de eerste periode van 1995 met echt gunstig trekvlinderweer. De eerste primaire migranten werden toen genoteerd: *A. ipsilon*, *P. xylostella* en *N. noctuella*.

De zomer van 1995 was helemaal uitzonderlijk. Wel begon hij zeer slecht: veel te koud met polaire luchtstromingen begin juni. Maar eind juni veranderde de situatie totaal: het werd tropisch warm met winden van continentale oorsprong. De ene hittegolf volgde de andere op tot 25 augustus. Het werd de warmste "grote vakantie" sinds het begin van de metingen te Ukkel. Bovendien was het ook nog zeer droog. De situatie van juli en augustus 1995 kunnen we vergelijken met de zomer van 1976: dominerende continentale winden - vooral in augustus - uit oostelijke of zelfs noordoostelijke richting. Ideaal voor trekvlinders of dwaalgasten die ons vanuit het oosten kunnen bereiken zoals *N. antiopa*! De zomer van 1995 werd bovendien zeer droog. Nog nooit was dit seizoen zo gunstig voor een snelle ontwikkeling van nakomelingen van primaire migranten.

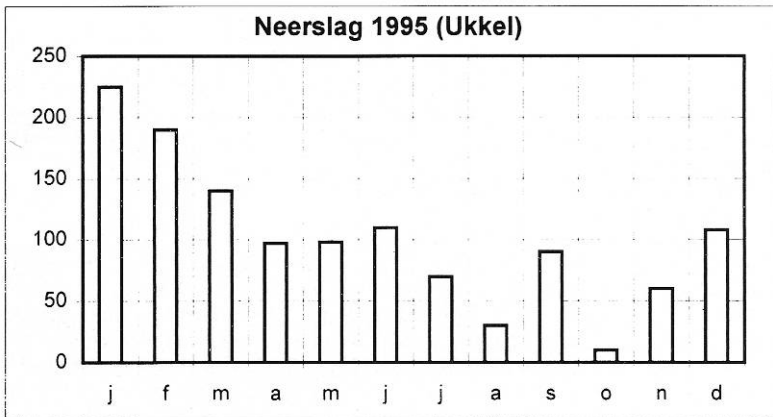
De herfst was gemiddeld uitzonderlijk warm en droog, op 1982 na de warmste sinds het begin van de waarnemingen te Ukkel! Nochtans begon dit seizoen niet al te gunstig voor nieuwe vlindertrek of voor het waarnemen van nakomelingen van primaire migranten. Inderdaad, tijdens de maand september waren de temperaturen gemiddeld iets te laag met geen enkele periode van warmer weer. Het aantal uren zonneshijns was veel te laag. Jammer, want het is bijna altijd tijdens deze maand dat men de meeste migranten telt. Gelukkig volgde hierop de warmste maand oktober sinds 1921, die het mogelijk maakte nakomelingen van migranten te observeren, zoals *A. atropos*, *M. stellatarum*, *A. ipsilon* en *N. noctuella*. Late ontpopingen werden dus tijdens deze maand nog mogelijk. Tropische luchtstromingen gedurende 18 dagen brachten waarschijnlijk geen migraties meer met zich mee, gezien het te late tijdstip in het jaar. Nadat november met heel koud weer was gestart, volgden 2 uitzonderlijke warme dagen op 11 en 12 november die nog een groot aantal waarnemingen met zich meebrachten. Wel werden de meest vorstgevoelige trekvlindersoorten, zoals *V. cardui*, niet meer waargenomen.

Medewerkers aan het verslag 1995

C. Alvarez, A. Artoiset, Y. Baptiste, H. Bastiaens, M. Bauduin, R. Beernaert, Dhr Bijsterveld, R. Braeckman, J. Broidioi, C. Bruggeman, T. Bruyneel, Dhr Bruyns, M. Buisse, Dhr Caluwe, J. Chapelle, J. Cleppe, P. Cluck, J. De Bakker, A. De Boer, S. De Bruycker, C. De Caluwe, H. De Decker, NWG De Gavers, R. De Potter, G. De Potter, R. De Spiegeleire, A. De Timmerman, A. De Turck, M. De Visser, A. De Vreese, B. De Vreese, T. De Witte, M. De Witte, Dhr De Wolf, F. Declercq, L. Defraeye, C. Develter, N. Dobbelaer, J. Dorsselaer, E. Dufraing, L. Dufraing, S. Dupont, P. Durinck, G. Evrard, M. Faquaet, C. Fregat, T. Garrevoet, M. Gillard, Gilbert Glabeke, Gerrit Glabeke, Gertjan Glabeke, Goethals, C. Goossens, D. Gryffroy, R. Guinez, A. Havrenne, G. Himschoot, K. Hoffman, G. Hooft, I. Hoste, M. Houteyz, T. Ivens, J. Jaeken, M. Jansen, Fam. K. Janssens, F. Jonckheere, H. Kinders, B. Kindts, J. Knieriem, H. Laget, V.A. Lefebvre, A. Legrain, A. Leman, M. Leten, A. Leveque, P. Lighetzolo, R. Litt, K. Lock, P. Lust, B. Maes, D.

Figuur 1: Afwijking van de gemiddelde maximale temperaturen per pentade te Ukkel t.o.v. het normale. Normale afwijking = 0°C.

Figuur 2: Neerslag te Ukkel per maand in 1995. Normale hoeveelheid = 100%.

Maes, J. Mallefason, A. Marechal, T. Maréchal, L. Merveillie, B. Misonne, H. Nagel, B. Notebaert, R. Nyst, G. Pierloot, R. Pletinck, T. Pluvier, A. Prenen, F. Rademakers, G. Rappé, J.L. Renneson, M. Roelands, L. Rose, B. Schelfhout, Scherbeyn, D. Sierens, T. Sierens, W. Slosse, P. Smessaert, S. Smets, Snelders, A. Soete, B. Soyecz, J. Sponselec, R. Spronck, S. Spruytte, E. Stassart, fam. Stein, D. Stroobants, K. Strubbe, F. Sueur, E. Taelman, H. Tessely, G. Thoné, W. Troukens, E. Van Aelst, B. Van As, H. Van Besauw, Van Brepoel, D. Van De Keere, O. Van De Kerckhove, W. Vandemaële, Van De Poel Guy, B. Van De Weghe, W. Vandenbranden, A. Van de Wiel, Van Hoeven, Bert Van Holder, G. Van Hoorebeke, J. Van Kerschaever, R. Van Moerkerke, M. Van Moerkerke, R. Van Nieuwenhuyze, M. Van Opstaele, J. Van Opstaele, P. Van Son, Van Strien, F. Vandenbossche, O. Vandenbossche, Bart Vanholder, A. Verboven, P. Verloove, E. Vermandel, H. Vermersch, Vermooy, W. Verschraegen, L. Verstiggelt, K. Verstraeten, J. Vervaecke, P. Virlot, G. Wieme, B. Willocx, W. Wouters.

Trekvlinders

Plutella xylostella (Linnaeus, 1758)

Het recordaantal van 1994 werd nu nog overtroffen, maar was voor de rest zeer vergelijkbaar. Het eerste koolmotje werd op 30 april door E. Dufraing gevangen te Merksplas. Op 4 en 5 mei zag ik de drie volgende ex. te Haaltert en startte een serie waarnemingen die een scherpe piek bereikte eind juni. Op 25 juni werd het hoogste dagtotaal opgetekend met 262 ex., waarvan 250 afkomstig van een ondergewaardeerde schatting door A. De Turck te Wenduine. Ik telde eveneens een maximum van 79 ex. in mijn lichtval te Haaltert op 27 juni. Alle dagen ervoor of erna scoorden significant lager met als tweede hoogste aantal 32 ex. op 28 en 30 juni te Haaltert. Ik verrichtte een maand lang op dezelfde plaats en op dezelfde wijze inventarisatie naar het koolmotje, vandaar de hoge aantallen voor de prov. Oost-Vlaanderen. Begin augustus werd nog een kleine piek bereikt maar lang niet zo hoog als deze van eind juni. De vlindertjes werden nog opgemerkt tot in november, met de laatste twee op 26 november te Lanaye (E. Stassart) (zie histogram 1).

Vindplaatsen: **Ant.(187)**: Antwerpen, Beerse, Merksplas; **Bra.(9)**: Anderlecht, Dilbeek; **Luik(12)**: Lanaye, Ninane; **Nam.(67)**: Ciergnon, Presgoux; **O.VI.(418)**: Haaltert, Hamme, Sinaai, Wetteren; **W.VI.(327)**: Koksijde, Wenduine; **Z.VI.(2)**: Hulst.

Margaritia sticticalis (Linnaeus, 1761)

Weerom twee vlinders van deze pyralide, die recent dus bijna jaarlijks gemeld wordt. Het eerste ex. werd waargenomen op 2 augustus te Lixhe, gemeld door E. Stassart op vlinderstruik. Het tweede ex. werd op 12 augustus door R. Pletinck te Hamme-St.-Anna op licht aangetroffen. Beide zijn nieuwe vondsten voor de respectievelijke provincies.

Vindplaatsen: **Luik(1)**: Lixhe; **O.VI.(1)**: Hamme-St.-Anna.

Udea ferrugalis (Hübner, [1796])

Geen echt goed jaar voor deze soort. Het eerste ex. ving ik op 8 oktober te Haaltert. Verder meldde M. Gillard deze pyralide te Presgoux op 10, 11, 21 en 27 oktober en op 14 november. E. Vermandel sloot het jaar met telkens een ex. op 15 en 16 november. Alle exemplaren werden op HPL-licht waargenomen.

Vindplaatsen: **Nam.(5)**: Presgoux; **O.VI.(1)**: Haaltert; **Z.VI.(2)**: Hulst.

Nomophila noctuella ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Weerom geen slecht jaar voor deze micro. Zeer opmerkelijk waren twee zeer vroege ex.: een eerste, afgevlagen ex. vond ik bij mijn lichtval 's morgens op 30 april te Maaseik. Dit is de vroegste vermelding ooit van deze pyralide in België, exact tijdens dezelfde periode dat de eerste *V. cardui*, *A. gamma*, *M. stellatarum* en *P. xylostella* hier aankwamen. Een tweede vroege vlinder meldde E. Stassart te Wonck op 12 mei. In de ons omringende landen werd *N. noctuella* in het verleden reeds zo vroeg in het jaar gemeld. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat de soort, na de recordaantallen uit 1994, erin geslaagd is de recente zachte winters hier door te komen. Het duurde vervolgens tot half juli vooraleer het derde ex. te Lokeren gemeld werd door H. Kinders. De vliegtop lag dit jaar duidelijk rond midden augustus. Dit is vroeger dan gewoonlijk. Of de voorjaarsexemplaren zorgden voor nakomelingschap is niet duidelijk. Het laatste ex. werd door J.L. Renneson vermeld op 17 oktober op licht te Marbehan (zie histogram 2).

Vindplaatsen: **Ant.(3)**: Rijkevorsel, Zoersel; **Bra.(2)**: Anderlecht, Dilbeek; **Lim.(2)**: Maaseik, Maasmechelen; **Luik(2)**: Lanaye, Wonck; **Nam.(1)**: Presgoux; **O.VI.(14)**: Haaltert, Hamme, Lokeren, Sinaai; **W.VI.(4)**: Koksijde.

Colias hyale (Linnaeus, 1758)

De soort schijnt recent ook in Oost- en Noord-Frankrijk een sterke terugval te kennen (Descimon 1994). We kunnen deze situatie bevestigen met de steevast zeer lage aantallen die

uit België gemeld werden gedurende het laatste decennium. Het was niet anders in 1995: twee vlinders te Neroeteren op 10 augustus (G. Pierloot), de laatste op 17 augustus te Estinnes-au-Mont (S. Dupont).

Vindplaatsen: **Lim.**(2); Neroeteren; **Hen.**(1); Estinnes-au-Mont. Jaartotaal: 3.

***Colias crocea* (Fourcroy, 1785)**

Slechts vier vlinders gemeld, dit in schril contrast met het recordaantal van 1994. Er was toen zelfs nog een beperkte generatie in november. De soort kan hier blijkbaar niet aarden en moet na de winter elk jaar opnieuw naar ons land migreren. Een afgevlogen mannetje te Ressegem op 5 augustus (Bert van Holder), een wijfje fouragerend op zonnebloem te Roeselare op 10 augustus (R. Debruyne), een wijfje op 23 augustus te Stockay (P. Lighezzolo) en de laatste te Ste.-Marie-sur-Semois op 22 september (J.L.Renneson).

Vindplaatsen: **O.Vl.**(1); Ressegem; **W.Vl.**(1); Roeselare **Luik**(1); Stockay; **Lux.**(1); Ste.-Marie-sur-Semois.

***Vanessa atalanta* (Linnaeus, 1758)**

De soort is in staat hier te overwinteren; L. Rose zag een wijfje op 30 december 1994 te Polleur. Ditzelfde ex. werd nog teruggezien op 15 en 28 januari. In februari werd het dood aangetroffen. Andere waarnemers meldden ook overwinterde ex.; het eerste reeds op 8 januari te Freyr. Dit is het vroegste ex. ons tot nu toe ooit gemeld. Op 12 februari meldden S. Wuys een ex. te Heist-op-den-Berg en E. Taelman één te Hulst. In maart volgden reeds 11 ex. Het recordaantal uit 1995 gaf een complex histogram: verschillende overlappende generaties in de zomer, met toppen de laatste decade van juli en van augustus en midden september. Wellicht gaat het om hier opgegroeide vlinders. In augustus werd dit gesuggereerd door het voorkomen van vooral gave ex. Op 26 augustus zag F. Van Den Bossche te Eeklo een vrouwtje eitjes leggen. In warme zomers kan een generatie zich in 1 maand ontwikkelen. Op 16 oktober vond F. Van Den Bossche te Eeklo nog een volwassen rups. De zeer warme eerste oktoberhelft had het mogelijk gemaakt dat rupsen hier nog vlot konden ontwikkelen. Twee poppen ontpopten bij hem op 2 en 4 november. Op 2 november werden te St.-Niklaas nog een tiental volgroeide rupsen gevonden (K. Verstraeten). Deze leverden vlinders half november. De voor het najaar klassieke waarnemingen op bloeiende klimop betroffen dus een hier pas geboren generatie, wat nog een piekje in november opleverde. Op 18 november werd eveneens een gaaf ex. aangetroffen te Harelbeke (F. Declercq), het had de dag voordien gesneeuwd. Het laatste ex. werd gemeld op 2 december te Waregem (Gerrit Glabeke). In Engeland werden opvallend veel winterwaarnemingen gesignaleerd. R. Lane meldde ons dat hij in 50 jaar samen nog nooit zoveel winterwaarnemingen had verzameld als in de winter 1995-1996. Er zijn recent onderzoeken gedaan naar het opwekken van endotherme warmte door vleugeltrilling (Maier & Shreeve 1996). Hierdoor zou de atalanta hier kunnen overwinteren. Door opwarmen met vleugeltrilling zijn ze in staat uit de koele, donkere overwinteringsplaats te voorschijn te komen. Dit zou ook winterwaarnemingen verklaren (zie histogram 3).

Per provincie, de aantallen zijn bedoeld om een beeld te vormen over de werkzaamheden van onze medewerkers: **Ant.**(782); **Bra.**(265); **Hen.**(111); **Lim.**(221); **Luik**(424); **Lux.**(115); **Nam.**(278); **O.Vl.**(5682); **W.Vl.**(1992); **Z.Vl.**(2844); **Fra.**(381); Niet vermeld (85). Jaartotaal 13 175.

***Vanessa cardui* (Linnaeus, 1758)**

De eerste melding van de distelvlinder betrof een rups: Pont-Ste.-Maxence-sur-Oise (Fra.) op 5 april (A. Levecque). De streek is klimatologisch gelijk aan ons land. De eerste imago's in 1995 werden door A. Verboben gesignaleerd te Bertem en te Korbeek-Dijle op 26 april. Op 30 april waren er reeds 3 ex. te Beernem (R. Van Moerkerke). Het histogram vertoont een scherpe piek begin augustus, met nog een kleine piek eind augustus. Het hoogste dagtotaal op 1 augustus met 230 vlinders. Op deze datum meldde F. Sueur in N.-Frankrijk te Fort Mahon 4 actieve migranten. Hier opgegroeide dieren werden dus mogelijk

nog aangevuld met nieuwe migranten. In april en vooral mei zijn primaire migranten aangekomen, met een topje eind mei. Dit bevestigde M. Van Opstaele, die actieve trekkers meldde op 10 en 27 mei. De ex. hebben in het warme zomerweer een sterke generatie kunnen ontwikkelen die mee voor de scherpe piek begin augustus zorgde. Vanaf 6 juli werden de eerste gave ex. gemeld, met op 12 juli te Ursel het rechtstreekse bewijs hiervoor: M. van Opstaele zag een pas ontpopte vlinder met de vleugels nog slap. Een tweede immigratie-golf in juni bracht wellicht nog de nakomelingen met piek eind augustus voort. In juni werd immers door verschillende medewerkers nog migratie gemeld; G. Thoné zag een snel, in noordelijke richting vliegend ex. op 20 juni te Maasmechelen en op dezelfde dag zag ik hetzelfde te Haaltert. Eens september voorbij namen de aantallen snel af. Misschien was midden september aanvulling mogelijk met enkele migranten: op 10, 24 en 29 september werden afgevlagen vlinders gemeld. De laatste vlinder werd op 15 oktober gesignaleerd te Stockay door P. Lighezzolo. Hoewel dezelfde warme temperaturen nog tot 20 oktober aanhielden, werden geen vlinders meer gezien, in tegenstelling tot *V. atalanta*. Zijn ze geremigreerd nog voor de eerste nachtvorst optrad op het einde van de maand? Met 2229 ex. toch geen slecht migratiejaar (zie histogram 4).

Per provincie: Ant.(228); Bra.(151); Hen.(46); Lim.(158); Luik(121); Lux.(362); Nam.(58); O.Vl.(439); W.Vl.(329); Z.Vl.(209); Fra.(115); Niet vermeld (14).

***Danaus plexippus* (Linnaeus, 1758)**

De vondst van een monarchvlinder behoort tot de meest uitzonderlijke trekvlinderwaarnemingen van ons land. De soort werd gezien te Raversijde op 15 oktober (R. De Jaegher). De vlinder kwam vanuit zee en werd aanvankelijk op aanzienlijke hoogte gezien d.m.v. een verrekijker. Vervolgens daalde hij en werd duidelijk waargenomen. Deze vlinder maakte ongetwijfeld deel uit van de migratie van meer dan 150 ex. die rond 2 oktober de zuidkust van Engeland bereikten (Vanholder, in prep.). De vlinders zijn er vervolgens tot 14 oktober op tal van plaatsen waargenomen, waarna ze plots verdwenen. Opmerkelijk genoeg zijn rond dezelfde periode ook in andere streken en landen waarnemingen gedaan: 13 oktober Cumbria (UK), op 14 oktober in Ierland en Nederland (Oostvoorne, prov. Zeeland). Op 15 oktober in Ierland. Op 9, 20 en 29 oktober werden ook enkele ex. in Frankrijk gezien (dep. Finistère en Vendée), het laatste ex. duidelijk in zuidelijke richting vliegend. Er zijn sterke aanwijzingen dat de vlinders in Amerika tijdens hun remigratie op weg naar hun overwinteringsplaatsen in het hooggebergte van Mexico, met de septemberstormen uit koers zijn geraakt en de Atlantische Oceaan overstaken (Vanholder, in prep.). De weerkundige gegevens in die periode spreken deze theorie niet tegen. Tussen 29 september en 2 oktober heerste een "zonal flow" georiënteerd over de Atlantische oceaan en deze maakte dergelijke migratie mogelijk: constant sterke westenwind, met een snelheid van 30-35 knopen op een hoogte van 600m en met temperaturen tussen 10 en 15°C. De monarchvlinders waren ook vergezeld van een twintigtal soorten Amerikaanse trekvogels en één *Vanessa virginiensis* (Drury, [1773]).

***Agrius convolvuli* (Linnaeus, 1758)**

De eerste twee vlinders werden op *Petunia* gezien op 22 juli te Bellem (I. Hoste). Wellicht maakten deze deel uit van een groep migranten die ons bereikte en hier eitjes legde. Immers, op 1 augustus vond Mevr. A. Detimmerman 17 pas uitgekipte rupsjes te Evergem-Belzele. De rupsen werden opgekweekt en verpopten eind augustus. Gewoongetrouw werden te Maaseik rupsen gezien in augustus: op 15 augustus minimum 3 rupsen door G. Thoné. Op 26 en 28 augustus vond ikzelf er nog 4 volgroeide rupsen. Rond deze periode waren de rupsen van Mevr. Detimmerman ook verpopingsklaar. In augustus werden de eerste imago's gemeld: Dr. A. Legrain meldde een vrouwtje op licht te De Panne op 19 augustus. Op siertabak volgen volop meldingen vanaf 22 augustus: te Deerlijk door W.

Vande Maele, te Hamme door H. Kinders. De laatste rups werd eveneens door H. Kinders gemeld op 14 september te Lokeren.

De poppen, die ik bij kamertemperatuur hield, zijn echter niet vóór oktober uitgeslopen. Een top aantal vlinders - met een hoogste dagtotaal van vijf op 13 september- werd bereikt midden september. Merkwaardig hierbij was dat vijfjes fertiel waren. Ik ving een wijfje op 9 september te Maaseik aan siertabak. Groot was mijn verbazing toen ik enkele dagen later meer dan 300 eitjes aantrof in de kweekkast waarin ik bladeren van zowel haagwinde als mais had aangebracht. Nog nooit voorheen had ik op zo'n korte tijdsduur zoveel eitjes verkregen. Gewoonlijk leggen ze pas na een week slechts enkele eitjes per nacht af, die dikwijls dan nog onbevruucht zijn. Alle 300 eitjes zijn uitgekipt en werden verdeeld onder vrienden voor verdere kweek. H. Spijkers meldde me hetzelfde fenomeen in Goirle (Nederland, N.-Brabant). Als we hierbij in beschouwing nemen dat hier opgegroeide rupsen in september nog niet ontpopt waren, mogen we wellicht stellen dat het om een nieuwe migratie ging. Dit wordt ook bevestigd door een waarneming in Engeland, waar talrijke bevruchte eitjes verkregen werden van een wijfje. De migratie van de windepijlstaart werd eveneens in andere landen geconstateerd. Maar liefst 13 vlinders zijn op Shetland (Engeland) gesignaleerd, waarvan één zelfs op een boorplatform op 61°NB. Alle vlinders op Shetland zijn gezien tussen en 10 en 18 september (Pennington 1996). Dit is precies de top die ook hier bereikt werd. In Shetland zijn ze zeker niet inheems en dus dienden ze over zee te migreren. Bovendien waren ze vergezeld van een groep *N. noctuella*. In België is deze correlatie niet uitgesproken, hoewel er in deze periode plots weer enkele van deze pyraliden opdoken na een paar weken afwezigheid. Correlatie met enkele distelvlinders is wel mogelijk. De windepijlstaart werd eveneens in Zweden en Finland gesignaleerd. Wellicht is de herkomst van deze dieren ten zuiden van ons te zoeken. Het laatste, een dood exemplaar, werd gevonden op 24 oktober door L. Merveillie te Westouter. De vlinder werd hier nog nooit zo laat in het jaar waargenomen. In Engeland werd zelfs half december nog een exemplaar in een lichtval aangetroffen. Misschien was dit een dier dat nog kans zag om te ontpoppen vooraleer aan de vrieskou tenonder te gaan (zie histogram 5).

Vindplaatsen: Bra.(2); Anderlecht; Lim.(7 rupsen + 1 imago); Maaseik; Luik (2); theux, Trooz; Nam.(1); Presgaux; Lux.(4); Marbehan, Noirefontaine; O.Vl.(18 rupsen + 10 imago's); Bellein, Evergem-belzele, Hamme, Lokeren, Ursel, Wetteren; W.Vl.(17); De Panne, Deerlijk, Westouter; Z.Vl.(16); Axel, Biervliet, Clinge, Hulst, Noordstraat, Temeuzen, Vogelwaarde, Walsoorden.

***Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758)**

De doodshoofdvlinder kende een beter jaar dan 1994. Er werden zowel rupsen als vlinders gevonden. Een eerste rups werd door T. De Witte gemeld op 10 augustus te Franchimont. L. Merveillie meldde op 21 augustus een rups te Westouter uit een bonenveld met her en der aardappelplanten. De rups had enkele behandelingen, zoals mechanisch aftoppen van de bonen, doorstaan en werd levend op de transportband in de fabriek gevonden. Een eerste imago werd te Axel gezien door A. Wieland op 6 september. Minstens 3 verpopingsklare rupsen werden via F. Keyers gezien te Maaseik op 7 september. Een rups werd opgehaald door G. Thoné en een mannetje ontpopte binnenshuis op 30 oktober. Een laatste imago werd gevonden te Sluiskil op 25 oktober door Dhr. Vernooij.

Vindplaatsen: Hen.(1); Beaumont; Lim.(3 rupsen); Maaseik; Luik(1); Waremmes; Nam.(1 rups); Franchimont; W.Vl.(1 rups); Westouter; Z.Vl.(4); Axel, Sluiskil, Vogelwaarde.

***Macroglossum stellatarum* (Linnaeus, 1758)**

Over de eerste kolibriefvlinder van 1995 werd ons bericht door D. van der Poorten op 23 maart te Ranst. Een tweede ex. werd gezien door T. Dewitte op 24 maart te Roly. We menen dat het hier weerom om een poging tot overwinteren gaat. De kolibriefvlinder werd nog enkel door atalanta's voorafgegaan. De volgende ex. kunnen eventueel primaire migranten

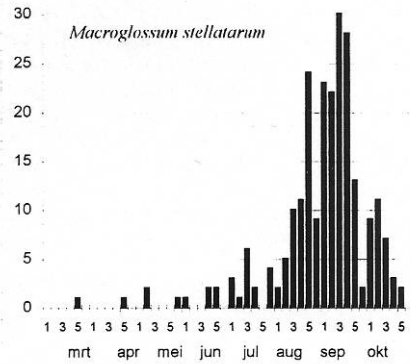
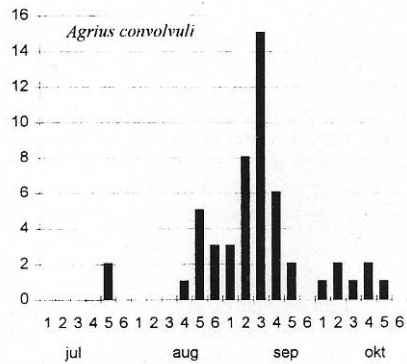
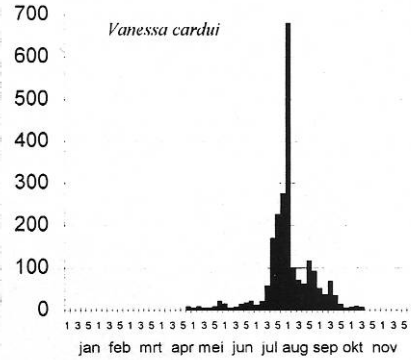
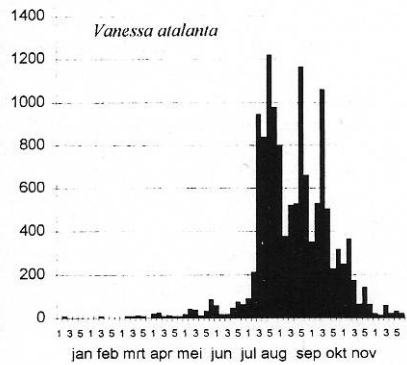
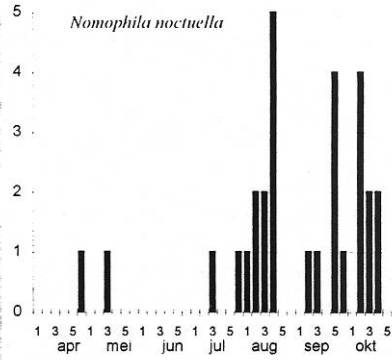
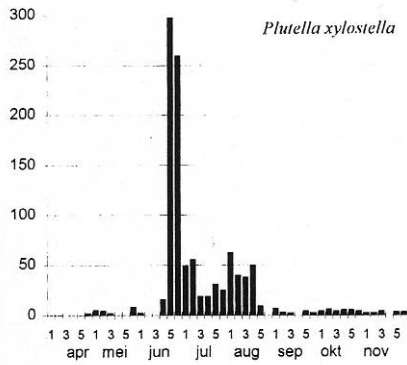

Fig. 1-6: Histogram per pentade van: *Phutella xylostella*, *Nomophila noctuella*, *Vanessa atalanta*, *Vanessa cardui*, *Agris convolvuli* en *Macroglossum stellatarum*.

geweest zijn: op 23 april te Vogelwaarde (Dhr. Van Der Wiel), op 6 mei te Maasmechelen (G. Thoné) en te Estinnes-au-Mont (S. Dupont). In dezelfde periode werden ook de eerste *V. cardui* en *A. gamma* gemeld, soorten die wellicht niet in staat zijn hier te overwinteren. Het jaar werd voor *M. stellularum* verder nog goed, met een kleine top midden juli. Op 25 juni zag ik een ex. te Haaltert duidelijk in noordwaartse richting vliegen op een hoogte van zo'n 5-6 m. Het histogram vertoont in de zomer een complex beeld. Gelet op migratie van andere soorten, werden de hier opgegroeide dieren wellicht nog aangevuld met nieuwe migranten. We onderscheiden drie pieken: één in de tweede helft van augustus waarbij het hoogste dagtotaal van tien stuks werd opgetekend op 21 augustus. Deze piek kan verklaard worden door afstammelingen van de eerste migranten die ons in mei bereikten. Een tweede, veel hogere en bredere piek werd midden september bereikt. Op 22 juli werden door M. Gillard 3 rupsen gevonden te Couvin, die dus reeds afkomstig waren van de eerste immigranten. A. Leman zag drie rupsen naar een geschikte verpopplingsplaats zoeken te Ruiselede op 4 september. Een laatste piek vlinders viel half oktober, wellicht ex. uit poppen van begin september. Het laatste ex. werd opgetekend door G. Verjans op 25 oktober te Mortroux. In vergelijking met andere goede jaren waren er opvallend veel oktober-waarnemingen. Wellicht was dit te danken aan de twee weken bijna tropische klimatologische omstandigheden die de ontwikkeling van een generatie in oktober toelieten (zie histogram 6).

Vindplaatsen: **Ant.(6):** Beerse, Minderhout, Ranst; **Bra.(6):** Anderlecht, Dilbeek, Halle, Tervuren, Wezembeek-Oppem; **Hen.(4):** Estinnes-au-Mont, Ransart, Villers-Perwin; **Lim.(4):** Maasmechelen; **Luik(30):** Ampsin, Ensival, Lanaye, Mortroux, Stockay, Wareimme; **Lux.(2):** Marbehan; **Nam.(11):** Chimay, Couvin, Jemeppe-sur-Sambre, Presgaux, Rochefort, Roly; **O.VI.(44):** Bellem, Eeklo, Haaltert, Hamme, Hamme St-Anna, Knesselare, Landegem, Nevele, Sinaai, St-Niklaas, Tielrode, Ursel, Watervliet, Wetteren; **W.VI.(72):** Deerlijk, Gijsselbrechtegem, Harelbeke, Hollebeke, Hooglede, Ieper, Koksijde, Loker, Nieuwkerke-Heuvelland, Oostrozebeke, Poperinge, Ruiselede, St-Denijs, Westouter, Zwevegem; **Z.VI.(57):** Axel, Hellegat, Hengsdijk, Hulst, Kloosterzande, Lamswaarde, sluiskil, Terhole, Vogelwaarde, Zandstraat; **Fra.(10):** Aiglemont, Corbie, Pont-Ste.-Maxime-sur-Oise, Tourmont.

Agrotis ipsilon (Hufnagel, 1766)

T.o.v.1994 vielen de aantallen terug tot op een kwart (104 vlinders). Een eerste primaire migrant werd gezien op 7 mei te Harelbeke (F. Declercq). Op 15 en 16 juni werd een tiental ex. op smeer gelokt door H. Nagel te Torgny. Dit valt in de periode waarin migratie van *V. cardui* is waargenomen. Vanaf half juli nog enkele schaarse exemplaren. M. Gillard zag op 22 augustus te Chimay een vlinder ontpoppen en in het gras de vleugels oppompen. De piek na half augustus was dus wellicht reeds toe te schrijven aan hier opgegroeide dieren. De top van deze generatie lag midden september, met hoogste dagtotaal op 9 september, waarna de aantallen vlug slonken. Dit is precies ook de start van de *A. convolvuli*-migratie in september. Een kleine piek nog op 7 en 8 oktober, op 6 verschillende plaatsen. Enkele late exemplaren nog in november met het laatste exemplaar op 17 november overdag te Haaltert tegen een raam dat 's nachts verlicht blijft. Het merendeel (63%) van de waarnemingen gebeurde weerom op smeer.

Vindplaatsen: **Ant.(9):** Beerse, Merksplas, Retie; **Bra.(2):** Anderlecht, Vorst; **Lim.(10):** Eisden; **Luik(3):** Jalhay, Lanaye; **Lux.(18):** Biron, Habay, Marbehan, Torgny; **Nam.(25):** Chimay, Franc-Waret, Han-sur-Lesse, Presgaux; **O.VI.(4):** Haaltert, St-Margriete, Ursel, Zomergem; **W.VI.(44):** Harelbeke, Koksijde, Oostduinkerke, Ruiselede, St-Denijs, Wenduine, Wingene. **Z.VI.(4):** Hulst.

Peridroma saucia (Hübner, [1808])

Slechts drie vlinders werden gemeld: de eerste op licht te Franc-Waret op 23 augustus (Dr. A. Artoisenet), de tweede te Wingene op 2 september (L. Defraeye) en de derde op smeer te Wenduine op 23 september (A. De Turck).

Vindplaatsen: **W.VI.(2):** Wenduine, Wingene; **Nam.(1):** Franc-Waret.

Mythimna unipuncta (Haworth, 1809)

Het enige ex. werd door M. Gillard op HPL-licht gevangen te Beaumont op 12 oktober.

Vindplaats: **Hen(1):** Beaumont.

***Heliothis armigera* (Hübner, [1808])**

Eén van de verrassingen van 1995! W. Troukens meldde een exemplaar op zijn vlinderstruik te Anderlecht op 14 september. Dit is midden in de periode van een vermoedelijke migratie van de windepijlstaart. In dezelfde week werd trouwens op Shetland een aantal migranten waargenomen, waaronder *A. convolvuli*, *N. noctuella*. *H. armigera* kende een massaal voorkomen in Kenia in 1995. Het was er een ware pest, daar lag dus een potentiële bron van de waargenomen migraties. In Hongarije werd een uitzonderlijk talrijke migratie waargenomen; in de andere landen van Europa werden trouwens eveneens in dezelfde periode exemplaren gemeld. Uit Duitsland (Aachen) 1 ex. op 10 september. In Duitsland werd in juni een vlinder gemeld, ingevoerd als rups samen met aardbeiplanten. In Engeland (11 en 12 september), Denemarken en in Finland werden verschillende exemplaren gemeld in dezelfde periode als onze waarneming.

Vindplaatsen: Bra.(1): Anderlecht.

***Protoschinia scutosa* (Denis & Schiffermüller, 1775)**

Wellicht de meest opmerkelijke trekvlinder uit 1995. Op 2 augustus zag O. Van De Kerkhove om 17.00 h een vlinder te Merchtem op zijn vlinderstruik fourageren. Bij mijn weten is dit slechts de tweede vermelding voor België van deze zeldzame migrant. Het ander exemplaar bevindt zich in de verzamelingen van het K.B.I.N te Brussel en werd gevangen op 19 augustus 1900 te Sosoye. *P. scutosa* werd in 1995 als zeldzame migrant ook in Finland en Denemarken in grotere aantallen dan normaal opgemerkt.

Vindplaats: Bra(1): Merchtem.

***Autographa gamma* (Linnaeus, 1758)**

De gamma-uil kende een matig jaar met 11000 exemplaren. Dit is slechts een fractie van wat we in 1994 te zien kregen. Zoals gewoonlijk werden de eerste migranten eind april begin mei gezien; de eerste meldde L. Defraeye op 27 april te Wingene, de dag na de eerste waarneming van *V. cardui*. Verder op 3 mei te Theux door R. Litt. Het histogram komt in grote lijnen overeen met deze van *V. atalanta* en *M. stellatarum*: een piek eind juli, eind augustus en midden september. Het hoogste dagtotaal op 3 augustus met 1192 vlinders. In oktober nog een kleine generatie en de laatste exemplaren op 23 november in de lichtval bij E. Vermandel te Hulst en op 1 december zag E. Taelman de laatste in Terhole (zie histogram 8).

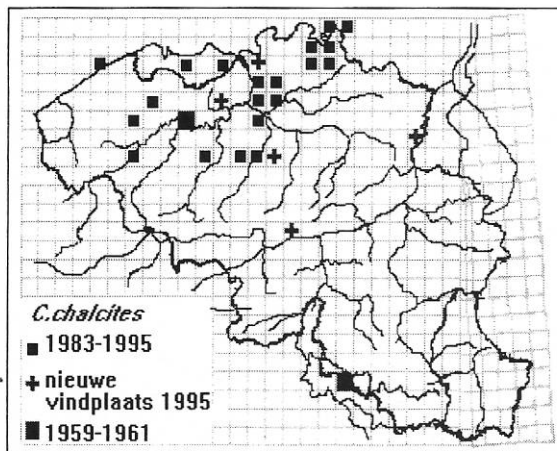
Per provincie, enkel tentatief voor de activiteit van de medewerkers: Ant.(1709), Bra.(1018), Hen.(213), Lim.(318), Luik (319), Lux.(315), Nam.(367), O.Vl.(1367), W.Vl.(3183), Z.Vl.(2166), Fra.(36).

***Chrysodeixis chalcites* (Esper, 1789)**

Dat de soort, zoals vroeger reeds voorspeld werd (Vanholder et al. 1995), in volle expansie lijkt, werd in 1995 aangetoond door de eerste vermelding uit de provincies Namen en Limburg. B. Soyec en P. Lorand meldden de vangst van 2 vlinders te Jemeppe-sur-Sambre in de eerste helft van augustus (Houyez 1996). Van deze vangst werden eitjes bekomen en een kweek opgestart. Op 28 juli werd het eerste exemplaar van 1995 te Merksplas gemeld door E. Dufraing. De top van de vliegtijd lag in de tweede helft van augustus. Tot begin september werden nog enkele exemplaren gemeld. Enkele vlinders eind september en in oktober duiden wellicht op een nieuwe generatie; 17 september te Zomergem, 22 september te Anderlecht en 23 september te Hamme. De poppen, resulterend uit de kweek te Jemeppe-sur-Sambre, ontpopten tussen 9 en 14 oktober 1995. *Chrysodeixis chalcites* wordt als nieuwe soort voor de provincie Limburg gemeld door G. Thoné te Maasmechelen. Deze vond een exemplaar op 8 oktober in zijn lichtval. Een tweede exemplaar werd in dezelfde val op 22 oktober gevonden. De lichtval is reeds jaren actief op deze plaats maar de soort is er nog nooit voorheen aangetroffen, serres met tomatenkweek

zijn er evenmin in de buurt. Opmerkelijk is de eerder late data gekoppeld aan de eerste vondsten voor deze provincie, zodat het vermoedelijk om nakomelingen ging. Eveneens nieuwe vindplaatsen zijn: Ekeren, Schiplaken, Hamme en Sinaai (zie histogram 9 en kaart 1).

Vindplaatsen: **Ant.**(12); Ekeren, Beerse, Merksplas; **Bra.**(4): Anderlecht, Schiplaken; **Lim** (2) eerste vermelding voor de provincie: Maasmechelen; **Nam**(3) eerste vermelding voor de provincie: Jemeppe-sur-Sambre
O.VI.(15); Hamme, Sinaai, Zomergem; **Z.VI.**(1); Hulst.

Kaart 1: Vindplaatsen in België van *Chrysodeixis chalcites*.

Dwaalgasten en zwervers

Lozotaeniodes formosana (Geyer, [1830])

Het eerste exemplaar werd door E. Dufraing te Merksplas met menglicht aangelokt op 24 juni. R. Guinez meldde Vorst als een nieuwe vindplaats. De laatste werd door M. Faquaet te Koksijde met HPL-licht gelokt op 29 juli.

Vindplaatsen: **Ant.**(3): Merksplas; **Bra**(1): Vorst; **Lim.**(2): Maasmechelen; **O.VI.**(1): Eeklo; **W.VI.**(2): Koksijde, Wenduine.

Iphioides podalirius (Linnaeus, 1758)

De koningspage werd enkel op plaatsen gezien waar hij inheems is, het eerste ex. op 5 mei, het laatste op 27 juni. Op 23 mei werden 7 ex. waargenomen, waaronder 1 wijfje. Er werd door de waarnemers gevraagd om de vindplaatsen niet mee te delen.

Maandtotalen: mei 8, juni 1.

Aporia crataegi (Linnaeus, 1758)

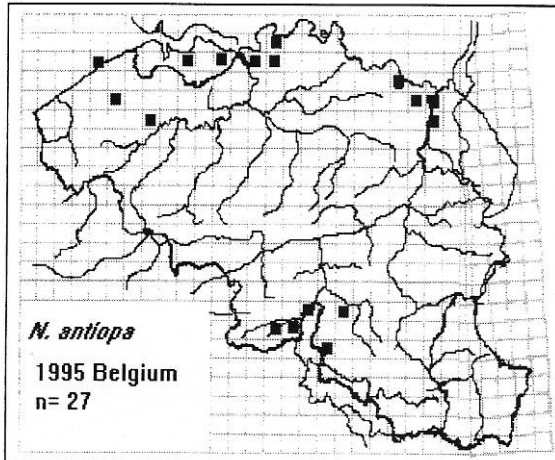
Het groot geaderd wijf kende een succesjaar in 1995. Nochtans kwamen uit het noorden van het land geen waarnemingen. Alle dieren zijn dus wellicht enkel in hun gebied van herkomst gezien, waar ze blijkbaar een goed jaar kenden. In de vliegperiode was het niet ongewoon om meer dan 100 ex. te tellen. De eerste drie werden gezien te Ste.-Marie-sur-Semois op 8 juni door J. L. Renneson. De vliegtop lag in de laatste decade van juni. Enkele exemplaren werden nog tot in juli gezien met het laatste op 28 juli in Vierset door R. Nyst.

Vindplaatsen: **Luik**(1): Vierset; **Lux.**(211): Ansart, Barvaux-sur-Ourthe, Chantemelle, Halinsart, Jamoigne, Les Bulles, Martelange, Meix-devant-Virton, Ste.-Marie-sur-Semois, Torgny; **Nam**(34): Belvaux-Resteigne, Bièvre, Couvin, Han-sur-Lesse.

Nymphalis polychloros (Linnaeus, 1758)

De enige overwinteraar werd gemeld te Lanaye op 22 maart (E. Stassart). In de streek van de St.-Pietersberg was de soort vroeger vrij algemeen. Gedurende de laatste jaren schijnt ze in Limburg en Luik toch nog elk jaar op te duiken. Het tweede exemplaar werd door D. Maes gemeld op 12 juli te Hasselt. Dezelfde persoon meldde uit Koersel nog een grote vos op 23 juli. Verdere exemplaren uit de zomer werden gezien te Bièvre op 21 juli (G. Van De Poel) en een zwervend exemplaar midden in de stad Leuven op 9 augustus (A. De Boer).

Vindplaatsen: Bra(1): Leuven; Lim(2): Hasselt; Koersel; Luik(1): Lanaye; Nam(1): Bièvre.

Kaart 2: Vindplaatsen van *Nymphalis antiopa* in België 1995.

Nymphalis antiopa (Linnaeus, 1758)

In 1995 werden opmerkelijk meer rouwmantels waargenomen dan gewoonlijk; 27 ex. is helemaal niet slecht. Vooral de waarnemingen uit het noorden van het land suggereren, aansluitend met de massale aanwezigheid in Nederland, een migratie van deze soort. Het eerste ex. werd gezien te Vierves-sur-Viroin op 24 maart (T. Dewitte). Hier wordt *N. antiopa* elk jaar gezien en als inheems beschouwd. De echte migranten werden gezien vanaf begin augustus. Vooral de waarnemingen in Oost- en West-Vlaanderen, Limburg en Zeeuws-Vlaanderen zijn wellicht afkomstig van deze migratie. In Nederland en Denemarken werd het trekverschijnsel van de rouwmantel nog veel duidelijker opgemerkt. Meer dan 1200 ex. werden gemeld uit Nederland (e-mail K. Veling). Vooral Midden- en Noord-Nederland kenden veel waarnemingen. Onze buitenlandse contacten leverden meer dan 170 waarnemingen op in Engeland, waar de vlinder evenmin als in Nederland recent inheems was. Verder zijn eveneens enkele vlinders gezien in Ierland en meer dan 2000 ex. in Denemarken. Hier werd hij over geheel het land gezien, hoewel hij enkel op bepaalde plaatsen - meestal in het oosten - als inheems beschouwd werd. Het meest merkwaardig zijn 2 ex. op Shetland, dit zijn het vijfde en zesde ex. ooit gemeld aldaar. Al deze exemplaren zijn vanaf augustus gezien en verder kwamen nog veel meldingen uit september, wellicht vlinders die reeds ter plaatse waren. De weersomstandigheden geven voor de periode juli-augustus hardnekkige anticyclonen boven Duitsland, Duitse Bocht en Scandinavië (F. Debosere, pers. med). Langs zo'n hogedrukgebied verplaatst de lucht zich in wijzerzin en waren er overheersende noordoost- tot oostenwinden die meer dan waarschijnlijk de rouwmantels hier brachten. Om meer duidelijkheid over eventueel lokaal gevestigde

populaties te verkrijgen wordt met aandrang gevraagd om uit te kijken naar de rouwmantel deze zomer. Normaal gezien is de winter ideaal geweest, niet te vochtig en koud, en zou de soort bij de eerste zon in maart en april uit diapauze ontwaken en zorgen voor nakomelingen deze zomer (zie kaart 2).

Vindplaatsen: **Ant.(3):** Kalmthout, Kapellen, St.-Job-in-'t-Goor; **Lim.(5):** Leopoldsburg, Maaseik, Neeroeteren, Stokkem; **Nam.(12):** Bièvre, Nismes, Pesche, Vaucelles, Viervres-sur-Viroin, Vodelée, Willerzie; **O.Vl.(1):** Eeklo; **W.Vl.(1):** Loppem; **Z.Vl.(5):** Braakman, Hulst.

***Argynnis paphia* (Linnaeus, 1758)**

Het eerste ex. komt uit de streek waar hij inheems is: Presgaux op 1 juli (M. Gillard). De vermoedelijke populatie in het Aalterse werd weerom bevestigd met waarnemingen: op 13 juli te Eeklo (F. Verloove), 20 juli te Aalter (R. Van Moerkerke), 23 juli weer te Eeklo en 25 juli te Ursel (J. Pauwels). Het laatste ex. kwam eveneens uit deze regio, R. Van Moerkerke meldde nog een ex. op 31 augustus te Aalterbrug. Eén enkele waarneming komt uit een streek vanwaar de soort voordien nooit vermeld werd: een afgevlagen wijfje fouragerend op *Verbena bonariensis* en vlinderstruik te Poppel op 30 juli (B. Misonne). In dezelfde periode startte de migratie van *N. antiopa*. Alle andere waarnemingen kwamen uit streken waar de vlinder inheems is.

Vindplaatsen: **Ant.(1):** Poppel; **Luik(2):** Durbuy; **Lux (20):** Cugnon; **Nam.(8):** Jemelle, Presgaux, Willerzie; **O.Vl.(5):** Aalterbrug, Eeklo, Maria-Aalter, Ursel.

***Issoria lathonia* (Linnaeus, 1758)**

De kleine parelmoervlinder werd in grote aantallen gerapporteerd, vooral uit Zeeuws-Vlaanderen en de kuststreek, hoewel ze daar reeds jaren als standvlinder verdwenen zijn. Anderzijds kwamen uit gebieden waar een tiental jaren geleden nog florissante populaties aanwezig waren, weedom geen waarnemingen. De eerste vlinder werd op 23 juni gezien te Wonck (E. Stassart). Op dezelfde dag werden 3 ex. in Torgny gerapporteerd door H. Nagel. Tussen juli en september werden nog op verscheidene plaatsen verspreid over het land vlinders gemeld. In oktober trad een partiële tweede generatie op met liefst 17 vlinders: 2 en 3 ex. te Aiglemont op 7 en 8 oktober (A. Artoisenet), 2 ex. te Lanaye (E. Stassart), 9 ex. op 9 oktober te Ouren (H. Van Besauw) en 1 te St.-Jansteen (E. Taelman). Dit is de laatste datum ons tot nog toe gerapporteerd voor deze soort.

Vindplaatsen: **Luik(15):** Lanaye, Lixhe, Ouren, Wonck; **Lux.(8):** Chantemelle, Marbehan, Torgny; **Nam.(1):** Petigny; **W.Vl.(6):** De Panne; **Z.Vl.(7):** Cadzand, Domburg, St.Jansteen; **Fra.(9):** Aiglemont, Pont Sainte-Maxence-sur-Oise.

***Polyommatus (Lysandra) coridon* (Poda, 1761)**

Enkel waargenomen op de biotopen waar de soort nog inheems is, steeds in grote aantallen. Het eerste exemplaar op 24 juli te Bouvignes. Het hoogste aantal werd genoteerd op 31 juli. De laatste exemplaren op 5 augustus te Petigny.

Vindplaatsen : **Nam.(218):** Bouvignes, Eprave, Han-sur-Lesse, Lessive, Nismes, Petigny.

***Stegania trimaculata* (De Villers, 1789)**

Eindelijk een nieuwe vindplaats voor deze spanner, al ligt ze wel in dezelfde regio als de eerder gekende plaatsen te Anderlecht en Dilbeek. De eerste generatie werd enkel door R. Guinez gemeld te Vorst: een mannetje op 7 mei en een vrouwtje op 10 mei. De vlinder is er reeds enkele jaren aanwezig. R. Guinez gaf ons zijn vroegere gegevens uit Vorst door: op 8 juli 1992 een mannetje, op 13 juli 1992 een vrouwtje en op 22 mei 1993 een mannetje, op 5 juni 1993 een vrouwtje. De waarneming van twee mannetjes van de tweede generatie in 1995 komt terug op naam van W. Troukens, een eerste op menglicht te Dilbeek op 2 augustus en het tweede op vlinderstruik te Anderlecht op 11 augustus.

Vindplaatsen **Bra.(4):** Anderlecht, Dilbeek, Vorst.

***Rheumaptera cervinalis* (Scopoli, 1763)**

Een zwak jaar. Zelfs in Oost-Vlaanderen werden slechts enkele ex. gezien. Het eerste exemplaar werd waargenomen door G. Thoné te Maasmechelen op 6 april, dezelfde dag als mijn enige waarneming in 1995 te Haaltert. Het laatste exemplaar van de eerste generatie werd op 6 mei door M. Van Opstaele te Wingene gezien. Er is slechts één rups gevonden, door W. Troukens op 30 mei te Dilbeek. De tweede generatie, zo mogelijk nog schaarser dan de eerste, werd enkel in Oost-Vlaanderen waargenomen. D. Sierens meldde op 22 juli 2 ex. te Zomergem. M. Van Opstaele ving het laatste exemplaar te Ursel op HPL-licht.

Vindplaatsen : Bra.(3 +1 rups): Dilbeek; Lim.(1): Maasmechelen; O.Vl.(8): Haaltert, Hamme, Schellebelle, Ursel, Zomergem; W.Vl.(1): Wingene.

***Siona lineata* (Scopoli, 1763)**

Deze spanner werd ingedeeld onder de occasionele zwervers. Er lijken in België twee gebieden voor te komen waar de soort inheems is en vanwaar ze mogelijk kan zwerven tot ver daarbuiten: de kalkhellingen van Torgny en omstreken en de St.-Pietersberg. Dat de spanner ver rondzwerft, bewijzen waarnemingen uit Harelbeke (G. Glabeke) op 22 juli 1987 en uit St.-Jans-Molenbeek op 14 juni 1986 (W. Troukens in prep.). De enige vlinder uit mei 1995 werd door R. Spronck gevangen op HPL-licht in Maasmechelen op 24 mei. Vermoedelijk betrof het een zwerver vanuit het biotoop op de St.-Pietersberg. Alle verdere waarnemingen zijn uit de streek van Torgny, het laatste exemplaar aldaar op 25 juni.

Vindplaatsen : Lim.(1): Maasmechelen; Lux.(7): Buzenol, Chantemelle, Meix-devant-Virton, Robelmont, Torgny.

***Hemaris fuciformis* (Linnaeus, 1758)**

Een behoorlijk jaar, hoewel slechts 7 personen de soort meldden. E. Stassart zag de eerste glasvleugelpijlstaart van 1995 vliegen te Han-sur-Lesse op 23 mei. Op 29 mei zag T. Dewitte de tweede te Vierves-sur-Viroin. Op 26 juni de laatste vlinder van de eerste generatie te Riezès (M. Lighezzolo). De tweede generatie werd ingezet door A. Leveque te Pont-Ste.-Maxence-sur-Oise (Fra): 8 vlinders tussen 31 juli en 12 augustus. M. Gillard vond te Couvin 45 rupsen tussen 16 en 27 juli. In België werd de tweede generatie vanaf 16 september gezien te Olloy-sur-Viroin (T. Dewitte). Verder in september alleen nog te Seloignes door A. Leporcq, de laatste twee op 9 oktober fouragerend op *Geranium*.

Vindplaatsen : Hen.(7): Riezès, Seloignes; Luik(3): Jalhay, Pepinster; Lux.(1): Biron; Nam.(6+ 45 rupsen): Couvin, Han-sur-Lesse, Olloy-sur-Viroin, Vierves-sur-Viroin; Fra.(8): Pont Ste. Maxence-sur-Oise.

***Proserpinus proserpina* (Pallas, 1772)**

In 1995 maakten we het wederoptreden van deze soort in België mee. Sinds 1983 werd deze pijlstaart jaarlijks gemeld, behalve in 1994. Alle ex. komen, net zoals in 1993, uit de prov. Luik, waar blijkbaar recent een populatie ontstond. Een eerste vlinder werd op HPL-lamp gevangen door E. Stassart op 7 mei te Lanaye op de St.-Pietersberg, in vogelvlucht nog slechts enkele honderden meter verwijderd van Nederland, waar de soort nog nooit gemeld werd. Het tweede ex. werd precies een maand later fouragerend gezien op *Geranium* te Waremme (H. Werpín). Weerom in de buurt van de St.-Pietersberg werd een rups gesignaleerd te Lixhe op 15 juli (E. Stassart). De volgende dag vond Dr. A. Artoisenet te Aiglemont (Franse Ardennen) 5 rupsen op een tiental km van de Belgische grens.

Vindplaatsen : Luik (2 + 1 rups): Lanaye, Lixhe, Waremme; Fra(5 rupsen): Aiglemont.

***Hyles euphorbiae* (Linnaeus, 1758)**

Er werden twee vlinders gemeld. Het eerste ex. kwam op HPL te Vance op 26 juni (M. Faquaet). M. Lighezzolo lokte in De Panne op 21 juli 3 vlinders met HPL-licht. Het laatste ex., te Nieuwkerke-Heuvelland, werd door S. Spruytte op 16 augustus gezien. Dezelfde waarnemer had eerder op 1 augustus reeds 8 rupsen gevonden op dezelfde vindplaats. Aan de kust werden weerom veel rupsen aangetroffen: te Oostduinkerke 4 ex. op 13 augustus en

8 ex. op 18 augustus (R. Braekman), te Nieuwpoort meer dan 50 ex. op 5 augustus (G. Thoné) en wel op dezelfde biotopen waar de soort in 1994 opdook. De pijlstaart kon zich blijkbaar in de kustreek handhaven.

Vindplaatsen: **W.VI.(4 + 70 rupsen)**: De Panne, Koksijde, Nieuwkerke-Heuvelland, Oostduinkerke; **Lux (1)**: Vance.

***Hyles gallii* (Rottemburg, 1775)**

Een groot aantal rupsen werd in de prov. Luik aangetroffen. Slechts drie adulten werden gemeld. J. Chapelle zag een eerste vlinder op 19 juni te Jalhay. De tweede werd op 11 juli gevangen in een U.V.-lichtval te Nisramont door D. Sierens. Het laatste ex. werd op 23 juli overdag aangetroffen door J.L. Renneson te Ste.-Marie-sur-Semois. Hij trof er eveneens een rups aan op 16 augustus. Rupsen werden gezien tussen 14 juli (M. Gillard) en 17 augustus (R. Spronck), toptijd even vóór half augustus. In Engeland werden in 1995 verschillende vlinders en zelfs een behoorlijk aantal rupsen gezien. In het verleden was *H. gallii* er niet inheems en rupsen behoorden tot de uitzonderingen. Misschien zijn recent vlinders uit onze populaties uitgezwermd en hebben zijn er lokaal populaties kunnen ontstaan.

Vindplaatsen: **Lux.(2 imago's + 1 rups)**: Nisramont, Ste.-Marie-sur-Semois. **Luik (1 imago + 293 rupsen)**: Hockay, Jalhay, Xhoffraix; **Nam(2)**: Somme-leuze.

***Mythimna albipuncta* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Zeer goede aantallen voor deze uil. Duidelijk twee generaties, met mogelijk nog een derde partiële in oktober. De eerste generatie werd enkel gezien door E. Stassart tussen 7 mei en 24 juni te Lanaye. De top lag eind mei, begin juni. De tweede generatie startte op 19 juli te Presgaux (M. Gillard) en duurde tot 18 september te Lanaye. De top lag rond midden augustus. Er zijn toen op 7 verschillende plaatsen een honderdtal vlinders gemeld. Oktober kende nog 6 ex., vooral in het oosten van het land (Maasmechelen en Lixhe). Het laatste exemplaar zat op 25 oktober in de HPL-lichtval te Maasmechelen (G. Thoné) (zie histogram 10).

Vindplaatsen: **Lim.(56)**: Eisdén, Maasmechelen; **Luik(100)**: Lanaye, Lixhe, Theux, Visé, Wonck; **Lux(73)**: Torgny; **Nam.(9)**: Franc-Waret, Han-sur-Lesse, Presgaux; **O.VI.(4)**: Hamme St.-Margriete; **Z.VI.(2)**: Hulst.

***Mythimna l-album* (Linnaeus, 1758)**

Deze uil deed het eerder slecht dit jaar, na een goed seizoen in 1994. Slechts twee personen merkten hem op. Het eerste exemplaar vond ik op smear te Eisdén op 26 augustus. Op 2 september een tweede op dezelfde plaats en het derde te Maaseik maar op HPL. Op 3 september vond ik twee vlinders in mijn lichtval te Maaseik. De laatste 4 ex. werden door E. Stassart op 18 september gezien te Lanaye op HPL.

Vindplaatsen: **Lim.(5)**: Eisdén, Maaseik; **Luik(4)**: Lanaye.

***Mythimna sicula* (Treitschke, 1835)**

Deze zwerver werd toegevoegd aan de te volgen soorten. Er is onduidelijkheid over het areaal en weinig gegevens zijn voorhanden. Slechts door één waarnemer, E. Stassart, opgemerkt. De vlinders werden op verschillende lokaliteiten gemeld, steeds op HPL-licht. De eerste te Lanaye op 7 mei en twee te Wonck op 25 mei. De laatste waarneming betrof 3 ex. te Han-sur-Lesse op 5 juli. Deze soort kan op het eerste gezicht met *Mythimna comma* (Linnaeus, 1761) verward worden. Blijkbaar is de uil vooral in het oosten van het land aanwezig. Hier sluit een waarneming te Aachen (Duitsland) goed op aan (M. Straube).

Vindplaatsen: **Luik(7)**: Lanaye, Lixhe, Wonck; **Nam(8)**: Han-sur-Lesse.

***Cryphia algae* (Fabricius, 1775)**

Deze soort is wat op de terugweg na enkele zeer goede jaren. We hadden toch wat meer exemplaren dan in 1994: het eerste te Presgaux op 11 juli (M. Gillard), het laatste te Franc-Waret op 19 augustus (A. Artoiset). K. Janssens meldde de soort als nieuw voor de

Antwerpse binnenstad op 31 juli 1995. Op dezelfde dag werd tevens het hoogste dagtotaal van 9 ex. opgetekend.

Vindplaatsen: **Ant(3)**: Antwerpen, Weelde-Statie **Bra(8)**: Dilbeek, Ottignies; **Luik(12)**: Lanaye, Lixhe; **Nam(19)**: Franc-Waret, Han-sur-lesse, Presgaux; **O.VI(4)**: Haaltert, Hamme.

***Actinotia hyperici* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Met 23 waarnemingen, het beste jaar ooit voor deze soort in België. Voor het eerst werden in België rupsen gevonden en de soort werd voor het eerst ab ovo gekweekt vertrekkend uit materiaal van eigen bodem. Het eerste ex. te Marbehan op 26 mei op licht door J.L. Renneson. Dit is tot nog toe de vroegste datum voor de soort in België, duidelijk een ex. van de eerste generatie. De tweede generatie werd enkel door A. de Turck gezien: 20 vlinders op licht te St.-Jans-Molenbeek tussen 1 en 13 september (hoogste aantal van 7 op 3 september). Daarvan legde één wijfje zowat 100 eitjes gedurende 2 weken. Deze eitjes werden bij 4 verschillende kwekers ondergebracht. Ongeveer 25% van de eitjes slopen uit, vooral deze die eerst gelegd waren. W. Troukens vond bij het plukken van de voedselplant, *Hypericum perforatum*, in zijn tuin te Anderlecht nog 2 halfwas rupsjes op 14 en 28 september. Dit is de eerste vermelding van rupsen van *A. hyperici* in België. Alle rupsen die ab ovo gekweekt werden, groeiden snel en verpopten eind september. Ik had mijn poppen dadelijk in de kelder ondergebracht waar ze overwinterden. G. Thoné kweekte binnenshuis bij iets warmere temperaturen en had reeds 14 dagen vóór mij poppen die hij buitenshuis onderbracht in een kweekkast. Tijdens de dagelijkse check-up vond hij 2 ex. die buiten ontpopt waren op 24 oktober. In gunstige weersomstandigheden is misschien een partiële derde generatie mogelijk. Dit gegeven verdient nader onderzoek aangezien zijn rupsenkweek bij warmere temperatuur had plaatsgevonden. In oktober 1995 was het weer uitzonderlijk warm, met minimumtemperaturen die ook 's nachts nauwelijks onder 10 °C kwamen.

Vindplaatsen: **Bra.(20 + 2 rupsen)**: St.-Jans-Molenbeek. **Lux(1)**: Marbehan.

***Hoplodrina ambigua* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Geen recordjaar maar toch zeer mooie aantallen. Vermoedelijk zijn zelfs drie generaties opgetreden. De voorjaarsgeneratie was eerder zwak: de eerste vlinders op 27 mei te Wenduine (A. De Turck) en twee vlinders op menglicht in Ekeren (fam. K. Janssens). De top lag midden mei met 11 ex., alle te Lanaye (E. Stassart). De tweede generatie werd vanaf juli (met een top eind juli) vooral te Maasmechelen (G. Thoné). In het warme zomerweer was een derde generatie mogelijk die, zoals gewoonlijk, ook de grootste aantallen kende: een piek midden augustus met vlinders op 8 verschillende lokaliteiten en het hoogste dagtotaal (22 vlinders) op 16 augustus. De aantallen slonken al snel en het laatste exemplaar ving M. Gillard op HPL-licht te Presgaux op 11 oktober (zie histogram 11).

Vindplaatsen: **Ant.(11)**: Antwerpen, Brecht, Ekeren, Mechelen, Zwijndrecht; **Bra.(4)**: Anderlecht, Dilbeek, Ottignies; **Lim.(101)**: Maaseik, Maasmechelen; **Luik(28)**: Lanaye, Lixhe; **Lux.(2)**: Marbehan; **O.VI.(34)**: Haaltert, Hamme, Mariakerke, Sinaai, St.-Margriete; **W.VI.(16)**: Deerlijk, St.-Denijs, Wenduine.

***Diachrysia chryson* (Esper, 1789)**

Piet Van Son, die deze *Plusia* eveneens in 1994 waarnam, was in 1995 weer met vakantie in Lahague en vond er op 2 augustus 4 ex., op 4 augustus 2 ex. en een laatste op 6 augustus. Alle werden door menglicht aangetrokken.

Vindplaats: **Lux.(7)**: Lahague.

***Macdunnoughia confusa* (Stephens, 1850)**

Deze *Plusia* blijft het nog steeds goed doen, exact evenveel waarnemingen als in 1994. Een eerste exemplaar werd reeds op 11 maart gezien te Zedelgem, fouragerend op speenkruid (W. Vandenbranden). Dat rupsen onze winter kunnen overleven werd reeds

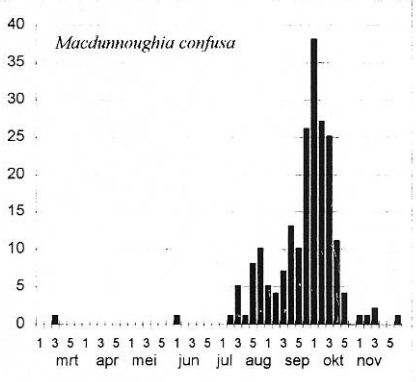
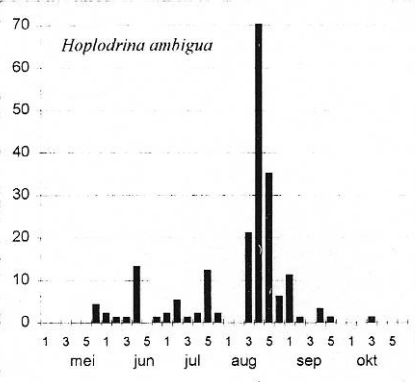
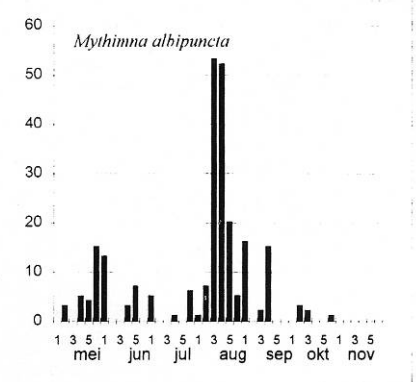
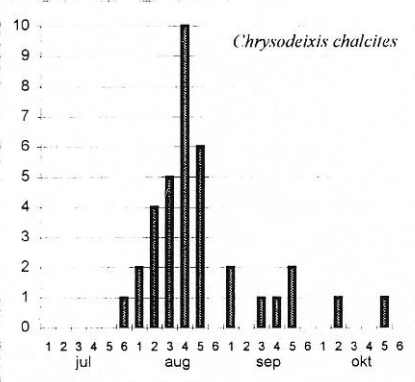
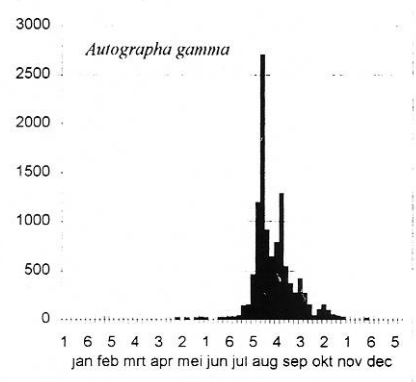
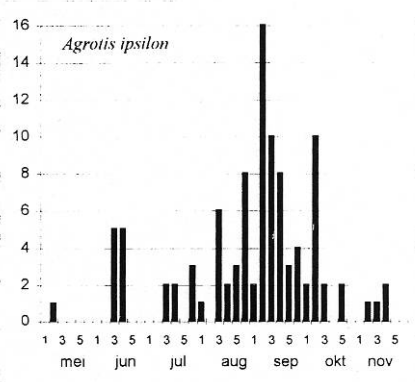

Fig. 7-12: Histogram per pentade van: *Agrotis ipsilon*, *Autographa gamma*, *Chrysodeixis chalcites*, *Mythimna albipuncta*, *Hoplodrina ambigua* en *Macdunnoughia confusa*.

Tabel 2. Dwaalgaaien en zwerwers per decade in België 1995.

	jan			feb			mrt			apr			mei			jun			jul			aug			sep			okt			nov			dec			Totaal																				
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III																								
België 1995																																																									
<i>L. formosus</i>																			2	3	2				2	2																													9		
<i>P. machaon</i>							5	1	1	3	2	1							2	10	10	2	3		1																											41					
<i>I. podalirius</i>							1			7	1								4	21	194	25																														246					
<i>A. crataegi</i>							1												1	2	1																												5								
<i>N. antopa</i>							1	1											1	1	13	5			1	1																							27								
<i>A. papha</i>							1	2											1	2	8	2	22	1																						36											
<i>N. polychloros</i>																6			9	2	1	5	1		5	1																				46											
<i>I. lathonia</i>																			107	111																										218											
<i>P. coridon</i>							2	1	4													3																								12											
<i>R. cervicalis</i>																																														8											
<i>S. lineata</i>										1	7																																			1											
idem (rupes)																																														1											
<i>S. trimaculata</i>							2																																							4											
<i>H. fusciformis</i>																																														25											
idem (rupes)																						17	26																							45											
<i>P. proserpina</i>							1															8																								2											
idem (rupes)																																														6											
<i>H. euphorbiae</i>																																														5											
idem (rupes)																			1						3																							70									
<i>H. galli</i>																																														3											
idem (rupes)										1											1	1																										295									
<i>M. albipuncta</i>																						9	37	77																									244								
<i>M. l-album</i>							3	5	22	13	3	7	5	1	7	8	105	26	16	17		3	2	1																									9								
<i>M. stada</i>							1																		1	4	4																						15								
<i>C. algae</i>																						14	22	8	2																					46											
<i>A. hyperici</i>																									17	3																						21									
idem (rupes)																									1	1																						2									
<i>H. ambigua</i>										5	3	14	1	7	3	14	91	42	12	3	1		1																								197										
<i>D. chryson</i>																																														7											
<i>M. confusa</i>										1	1	1	6	20	9	20	41	65	36	4	2	2	1																								209										
<i>C. sponsa</i>																																														20											
<i>C. fraxini</i>																									1																							1									

vastgesteld (Vanholder 1994). G. Thoné meldde het tweede exemplaar te Maasmechelen op 4 juni. De zomergeneratie was slechts in kleine aantallen aanwezig met een piek eind juli. De belangrijkste aantallen vlogen weerom in september met een piek in het begin van deze maand, met een hoogste dagtotaal van 18 ex. op 9 september. Het laatste exemplaar, een vrouwtje, trof ik te Haaltert aan in de lichtval op 26 oktober. Voor deze soort hadden we in 1995 zowel de vroegste als laatste waarneming ooit (zie histogram 12).

Vindplaatsen : **Ant.(29)**: Mechelen, Merksplas, Weelde, Westmalle, Zwijndrecht; **Bra.(33)**: Anderlecht, Heverlee; **Lim.(32)**: Diepenbeek, Maaseik, Maasmechelen; **Luik(15)**: Lanaye, Lixhe, Stockay; **Lux(1)**: Grandhan; **Nam.(2)**: Jemeppe-sur-Sambre; **O.Vl.(63)**: Daknam, Haaltert, Hamme, Hamme-St.-Anna, Merelbeke, Sinaai, Ursel. Zomergeen; **W.Vl.(5)**: Deerlijk, Zedelgem.

***Catocala sponsa* (Linnaeus, 1758)**

De enige exemplaren zijn door M. Gillard gemeld te Presgaux. Op 30 juli vond hij dit weeskind in zijn lichtval, het tweede exemplaar in de val op 2 augustus. Dit zette hem ertoe aan ook te gaan smeren, wat resulteerde in 18 ex. tussen 3 en 9 augustus.

Vindplaats: **Nam.(20)**: Presgaux.

***Catocala fraxini* (Linnaeus, 1761)**

Het enige blauw weeskind werd gemeld tijdens een lichtvangst door J.L. Renneson te Ste.-Marie-sur-Semois op 22 augustus. Vermoedelijk is in 1995 migratie opgetreden want de soort werd in 1995 voor het eerst waargenomen via het waarnemersnet op boorplatforms in de Noordzee. Er was een gegeven van Shetland op 10 september en in Northumberland op Inner Farne - een eiland op redelijke afstand van de kust- op 3 september (Dennis 1995). Op de Orkney eilandengroep werden eveneens verschillende ex. gezien (Pennington 1996). In Denemarken en Finland was *C. fraxini* uitzonderlijk algemeen.

Vindplaats: **Lux.(1)**: Ste.Marie-sur-Semois.

Dankwoord

Aan M. Gillard voor zijn coördinatiewerk t.a.v. de franstalige medewerkers. Aan alle medewerkers van het BTO voor het nauwkeurig noteren en doorsturen van hun gegevens., vooral aan al diegenen die uitdrukkelijke melding maakten van exemplaren die migrerend werden waargenomen. Aan het voltallige sectie-bestuur van het BTO voor hun inbreng en discussie. Aan D. Maes, M. Pennington (Shetland) en P. Batty (UK) voor enkele interessante gegevens. Aan het KMI te Brussel en meer in het bijzonder aan F. Debosere en de weerkundige dienst van BRTN voor het verstrekken van weerkundig advies. Aan de Uyttenboogaert-Eliassenstichting voor het verstrekken van subsidies. Aan B. Misonne voor het klimatologisch overzicht van 1995. Aan B. Klaps voor de nodige software.

Tot slot een oproep aan alle vlinderliefhebbers om zich aan te melden als medewerker. U ontvangt dan de benodigde formulieren en de laatste Nieuwsbrief.

Bibliografie

- Descimon, H., 1994. *Cotias hyale* (L.): une espèce en voie de disparition? (Lepidoptera: Pieridae). - *Alexanor* **18** (7): 440-442.
- Dennis,R.H.L., 1996. *Catocala fraxini* (Lep.: Noctuidae) in Northumberland, VC68. - *Entomologist's Rec.J.Var.* **108** (1-2): 16.
- Houyez, M., 1996. *Le monde merveilleux des papillons* **17/18**, -Décembre 1995.
- Maier, C. & Shreeve, T.G., 1996. Endothermic heat production in three species of Nymphalidae (Lepidoptera). - *Nota lepid.* **18** (2): 127-137.
- Pennington, M., 1996. Camberwell Beauties *Nymphalis antiopa* L. (Lep.: Nymphalidae) and Swallowtails *Papilio machaon* L. (Lep.: Papilionidae) in Shetland. - *Entomologist's Rec.J.Var.* **108** (3-4): 67-68.
- Vanholder, B., 1994. *Macdunnoughia confusa* (Stephens, 1850) een areaaluitbreider (Lepidoptera: Noctuidae). - *Phega* **22** (3): 77-80.
- Vanholder, B. et al., 1995. De Belgische trekvlinders, zwervers en dwaalgasten. - *Entomobrochure* **6**.